

Dagur íslenskrar tungu

FÖSTUDAGUR 16. NÓVEMBER 2018

Kynningar: Árnastofnun, Sýn

Brennur fyrir íslenskunni

Á degi íslenskrar tungu er ekki hægt að segja neitt fegurra við miðaldafræðinginn Evu Maríu Jónsdóttur en að hún sé dugleg. Hún segir orðasmið búa í öllum og að Íslendingum sé annt um mótun móðurmálsins. ➔2

Framhald af forsiðu →

Pórdís Lilja Gunnarsdóttir
thordisg@frettabladid.is

Eins og allir Íslendingar hef ég miklar mætur á dugnaði og því varla hægt að segja neitt fegurra við mig á íslensku en að ég sé dugleg. Dugnaður hefur hér verið í slíkum hávegum hafður að það er umhugsunarefni aðfluttra, enda segjum við meira að segja við ómálga börn að þau séu dugleg. Sennilega mættum við útvíkka hrósorðafórðann okkar til muna og hafa fleira uppbyggilegt að segja við aðra, til dæmis að fólk sé lausnamiðað, úttekið, grátægurt eða með þokkafullt göngulag," segir Eva María Jónsdóttir, miðaldrafræðingur og vef- og kynningarstjóri hjá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum við Háskóla Íslands. Þar hefur verið unnið að undirbúningi dags íslenskrar tungu um skeið.

Á degi íslenskrar tungu upplýsir Eva María um önnur orð íslensku sem eru í miklu dálæti hjá henni.

„Ég hef alltaf verið hrifin af orðinu lé magna og nota það gjarnan frekar en að segjast vera geðveikt þreytt. Það hefur sömu merkingu og að vera uppgefnin eða óragna. Notkun á orðinu er dvinandi og folki tamara að segja eitthvað einfaldara, en það er kannski ekki undarlegt þar sem óljóst er til hvers forliðurinn „lé“ visar. Margt kemur þar til greina, eins og ljár eða lín,“ útskýrir Eva María og bendir á annað orð í upphaldi:

„Það er orðið fínngálkn. Dularfyllt orð um torkennilega skepnu. Fátt er vitað um uppruna orðsins en fagæt og sérkennileg orð eru heillandi og margir vilja fá þau aftur í tunguna. Fínngálkn getur aftur við leyndardómsfulla skepnu, eins og mannhest, en í þjóðsögum var það notað yfir afkvæmi kattar og töfu. Einhverjir töldu sig hafa rekist á fínngálkn þótt ég hafi aldrei séð það,“ jatar Eva María kankvis.

Ætlum við að sletta óhikað?

„Dagur íslenskrar tungu er helsti uppskerudagur móðurmálsins og þá er þeim hampað sem gæla við á íslensku og við íslenska tungu. Aðra daga ársins vinnum við í því að fá fram góða uppseru og vitaskuld má ekki einskorða þá mikilvægu vinnu við þennan eina dag, því eru allir dagar okkar dagar íslenskrar tungu og dugar ekki að tylla sér á tá og tala vandað og gott mál í aðeins einn dag,“ útskýrir Eva María brosmild.

„Við þurfum öll að hugleiða hvernig við viljum hafa íslenskuna okkar, staldra við og taka meðvitaða ákvörðun, til dæmis um hvort við sem Íslendingar ætlum að skrifa ensku á samfélagsmiðlum eða sletta ensku óhikað. Ætlum við að velja enskt orð fram yfir sambærilegt íslenskt orð? Erum við ánægð með það sem við leggjum af mörkum til stuðnings íslenskunnar og sátst við okkar eigin málstefnu?“ spyr Eva María því öll höfum við okkar eigin meðvituðu og ómeðvituðu málstefnu.

Umburðarlýndi gagnvart breyttum talsmáta fari þó vaxandi.

„Nú er umræðan oft á þeim notum að ekki megi mismuna fólk eftir því hversu vel það talar tungumál og því fer umburðarlýndi gagnvart röngum beygingum, tilbrigðum, villum og ambögum vaxandi. Mörgum þykir þetta fullmikil linkind en auðvitað er ekki heldur gott ef hluti þjóðarinnar þorir ekki að tjá sig af ótta við að tala víðlaust. Málfræðingur eru því víða brotnar og nú heyrst það máltilbrigði að nota þágufall í stað þolfalls meira að segja í útvarpsauglýsingu, en það er miklu eldri

Eva María segir hugsanlegt að vel heppnuð nýyrði sem landsmenn setja í nýja Nýyrðabankann verði síðar tekin inn í orðabækur. MYND/ANTON BRINK

Útlendingar fara á mis við mikið ef þeir heyra ekki íslensku í daglegu umhverfi. Þeir vilja upplifa framandi menningarheim; rétt eins og við viljum heyra frönskuna talaða í París.

tilhneiging en margan grunar,“ upplýsir Eva María.

Íslensk málmeðferð hefur þann starfa að benda á það sem vel er gert og það sem betur má fara við meðferð íslenskrar tungu á opinberum vettvangi og segir Eva María það gott; meðal annars til að missa ekki mælikvarðann um hvað sé rétt og gott mál.

„Við þurfum að tryggja að allir fái góða íslenskukennslu og íslenskukennara sem blása fólk áhugann í brjóst í stað þess að vera alltaf með leiðréttingafingurinn á lofti. Það má ekki ganga svo langt að fólk þori ekki að tjá sig af ótta við að segja vitleysu, en íslenskan er eitt fárra tungumála í heiminum sem er enn með flókið beygingakerfi og því telja margir sig öruggari með að tala á ensku þar sem eignarfallið er eitt eftir.“

Ný heimsmynd þarf ný orð

Í tilefni dags íslenskrar tungu verður opnaður nýyrðabanki sem unnið hefur verið að hjá Stofnun Árna Magnússonar.

„Fólk hefur ánægju af því að taka þátt í mótum tungumálsins og því var ljóst að við þurfum fastan samastað þar sem fólk getur fengið útras fyrir sköpunargleði í tungumálinu,“ segir Eva María um frábæra nýjung.

„Íslenskan er nú sem fyrr í mikilli þörf fyrir nýyrði því við viljum geta notað hana til alls. Enda eru tugir orðanefnda í mismunandi fögum starfandi og hafa verið í meira en hálfa öld. Afrakstur þeirrar vinnu má finna í svokölluðum Íðorðabanka. Á netinu er svo heill heimur vefsíða sem ganga eingöngu út á tungumálið. Íslendingar eru þar einkar áhugasamir um móðurmál sitt og spyrja hver annan hvernig á að þýða orð eða leita orða yfir allt mögulegt. Á Árnastofnun berast okkur líka stöðugar fyrir-

spurnir og tillögur að betri orðum yfir allt milli himins og jarðar, og við tökum þessum mikla áhuga fagnandi.“

Til að leggja inn nýtt orð í nýyrðabankann er farið á nýyrði. árnastofnun.is.

„Þar skrifar maður inn orðið og hvað þau þýðir og uppsker þá ýmist þumla upp eða þumla niður auk þess að geta séð athugasemdir og umræður annarra um nýyrðið. Hugsanlegt er að orð verði síðar tekið inn í orðabækur. Hins vegar er ekki til nein löggildingarstofa fyrir ný orð. Nýyrði verður gilt þegar málnotendur taka orðið í notkun en jafnframt fellur það úr gildi ef enginn notar það. Þeir sem tala og skrifa íslensku eiga því síðasta orðið,“ segir Eva María.

Frá árinu 2015 hafa Ríkis-útværpið, Árnastofnun og Mímir – félag stúdenta í íslenskum fræðum, staðið fyrir vali á nýyrði ársins. „Fyrsta orð ársins var fössari, um föstudag, en tilfinning manna var að um leið og orðið var valið datt notkun þess niður hjá yngra fólkinu og það varð eldra fólks orð. Árið 2016 var nýyrði Hallgríms Helgasonar, hrútskýring, valið en það er myndað á sérstakan hátt úr orðunum hrútur og útskýring og er þýðing á enska orðinu mansplaining, sem er samsett úr man og explain. Það er dæmi um víðeigandi nýyrði sem við þurfum mikið á að halda og tengist samfélagsbyltingu og kvenfrelsi, og Árið 2017 var valið nýyrði Hildar Lillendahl Viggósdóttur, epalhommi,“ útskýrir Eva María um nýyrði nafngreindra orðasmíða sem eignast hafa ný orð í móðurmálinu.

„Það býr orðsmiður í okkur öllum og það er gaman geta smíðað orð sem verður vinselt í tungumálinu. Jónas Hallgrímsson var listasmíður þegar kom að orðum og hreint magnað hversu mörg orð lifa eftir hann. Hann er eftirbreytniverður, völdundarsmiður orða, vann mikið að þýðingum, bjó til orð og heiti yfir mannslíkamann og dýratrikið, fyrir utan allt skáldlega málið. Sum orðanna náðu ekki flugi en ótrúlega mörg festust í tungumálinu og við höldum þeim daglega á lofti með því að nota þau.“

Heilsar maður á ensku?

Hátíðahöld í tilefni dags íslenskrar tungu fara fram vís á dag. Hátíðar-

dagskrá mennta- og menningarmálaráðuneytisins verður haldin í Nyheimum á Höfn í Hornafirði þar sem kunnegt verður hver hlýtur Verðlaun Jónasar Hallgrímssonar í ár.

„Höfn varð fyrir valinu hjá mennta- og menningarmálaráðherra í ár, og er það í fyrsta sinn sem hátíðarhöldin fara fram á því landshorni. Það hefur verið heiður að vinna með heimamönnum og ætla ráðherra að heimsækja skólana í byggðarlaginu. Þar hafa nemendur spreytt sig á nýyrðasmíði og geta í kjölfarið lagt inn í Nýyrðabankann á netinu. Svo er hápunktur hátíðarhalðanna þegar veitt verða Verðlaun Jónasar Hallgrímssonar en þau hlýtur árlega einhver sem hefur unnið íslensku tungu til gagns og gleði,“ segir Eva María.

Einnig verða veittar viðurkenningar fyrir stuðning við íslenskuna.

„Þar er endalást hægt að gera góða hluti fyrir íslenskuna og maður fyllest bjartsýni að sjá hversu margir leggja sig eftir því þegar allt er talið. Allir virðast standa með íslenskunni en til að sýna þann hug í verki þarf að fara í nafnaskoðun og skoða hvernig maður sjálfur velur og hafnar íslenskunni í ýmsum aðstæðum: Heilsar maður á ensku? Birtir maður öll sín hugðarefni á ensku á samfélagsmiðlum? Þetta eru stórar ákvarðanir þótt þær virðist smávægilegar. Því ætti hver og einn að velja sér tungumál sem tjáningsmáta að vel athuguðu máli.“

Í dag verða líka veitt hvatningarverðlaun viðskiptalífins í fyrsta sinn, en með þeim er varpað ljósi á fyrirtæki sem vinna íslenskunni gagn á eftirtektarverðan hátt.

„Abyrgðin liggur nefnilega hjá okkur öllum og ekki nóg að íslenska sé opinbert tungumál ríkissapparatins. Við erum öll í þessu saman og þurfum öll að taka afstöðu til íslenskunnar og sýna hana í verki. Í ferðamálagæranum væri til dæmis hægt að ákveða að taka á móti íslenskum og útlenskum viðskiptavinum á íslensku, því útlendingar fara á mis við svo mikið ef þeir heyra ekki íslensku í daglegu umhverfi. Þeir koma til Íslands vegna þess að þeir vilja upplifa það að vera gestir í framandi menningarumhverfi, rétt eins og okkur þykir tilheyra að heyra frönsku í

París. Við verðum að hætta að taka íslenskunni sem sjálfsögðum hlut því hún verður bara til á meðan við brennum fyrir henni.“

Ást til móðurtungunnar

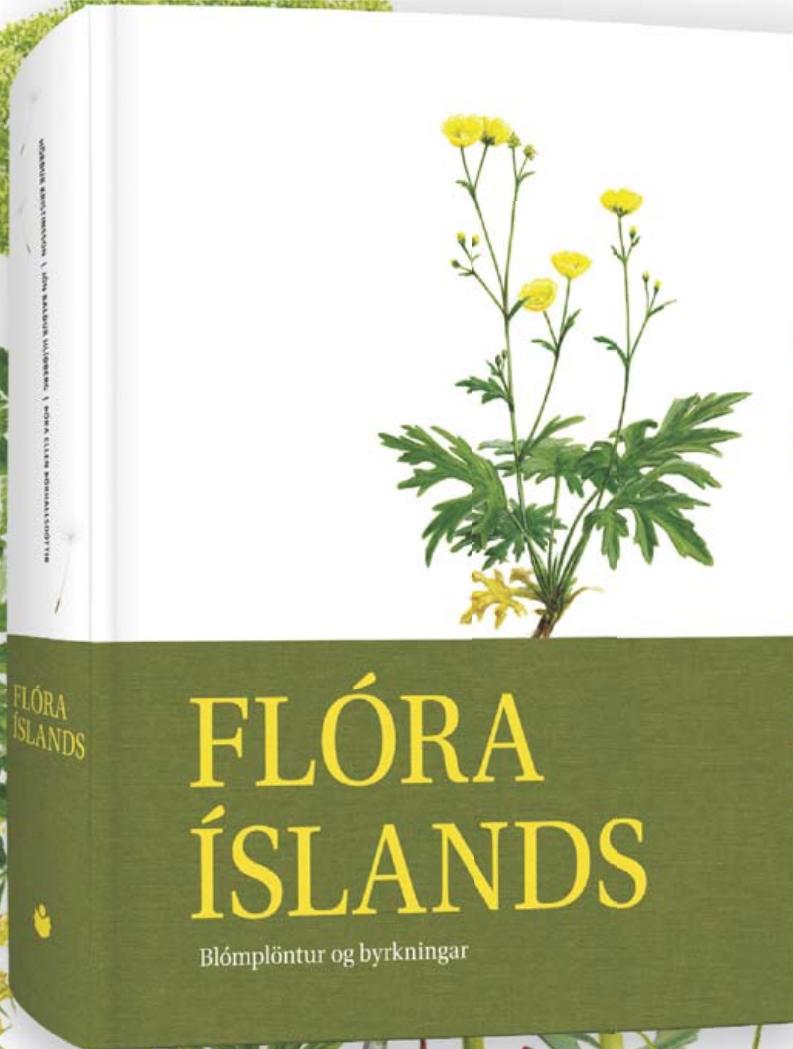
Dagur íslenskrar tungu er opinber fánadagur og segir Eva María skemmtilegt ef sem flestir dragju fána að húni.

„Ekki vegna skyldurækni heldur væntumþykju til móðurtungunnar. Í tilefni dagsins væri líka best fyrir íslenskuna ef allir settu sér markmið um að reyna að tala íslensku og fækka slettum úr öðrum málum. Líka að taka þátt í að búa til ný orð yfir ný hugtök því komin er ný tækni, ný heimsmynd og nýjar hugmyndir sem þarfnast nýrra íslenskra orða. Að tileinka sér að tala íslensku og finna ný orð yfir hlutina jafnóðum. Það er nefnilega skemmtilegur lífsstíll að leggja sitt af mörkum til að bæta málið og unga fólkíð okkar á hefur orðið sprenging í fjölgun nemenda sem bera mikla virðingu fyrir íslenskunni og veita okkur hinum innblástur. Erlendir nemar sakna sjálfsásts síns móðurmáls og vita að ekki er betra að tjá sig á néinu öðru tungumáli en því sem maður lærir fyrst. Vinsældir íslensku sem annars máls skrifast áreiðanlega á frábæra kennara og mikla fjölgun erlends vinnuáfls sem finnur fljótt að það kemst ekki almennilega inn í hlutina hér nema að hafa íslensku á valdi sínu,“ segir Eva María, en rétt er að benda á vefsíðuna icelandiconline.is sem er ókeypis íslenskukennsla á netinu og hefur sannað gildi sitt eftir margra ára notkun.

„Íslenska sem annað mál er eitt vinsælasta fagið í Háskólanum og hefur orðið sprenging í fjölgun nemenda sem bera mikla virðingu fyrir íslenskunni og veita okkur hinum innblástur. Erlendir nemar sakna sjálfsásts síns móðurmáls og vita að ekki er betra að tjá sig á néinu öðru tungumáli en því sem maður lærir fyrst. Vinsældir íslensku sem annars máls skrifast áreiðanlega á frábæra kennara og mikla fjölgun erlends vinnuáfls sem finnur fljótt að það kemst ekki almennilega inn í hlutina hér nema að hafa íslensku á valdi sínu,“ segir Eva María, en rétt er að benda á vefsíðuna icelandiconline.is sem er ókeypis íslenskukennsla á netinu og hefur sannað gildi sitt eftir margra ára notkun.

„Íslenska er málið og ráðherranum okkar er greinilega alvara þegar kemur að þjóðtungunni. Ráðuneyti hennar undirbýr nú vitundarvakningu sem er liður í fjölbreyttum aðgerum til að styrkja stöðu íslenskunnar og ég veit að við munum heyra meira af því fljótlega.“

STÓRVIRKI ÁRSINS

Á annað þúsund óviðjafnanlegar vatnslitamyndir

Allar 467 tegundir íslensku flórunnar

Flóra Íslands fæst á sérstöku kynningarverði til áramóta

 LANDSINS MESTA ÚRVAL BÓKA

Bókabúð Forlagsins | Fiskislóð 39 | Opið alla virka daga 10–18 | Laugardaga 11–16 | www.forlagid.is

Tekist á við stærstu áskorunina

Í dag verða hvatningarverðlaun viðskiptalífsins afhent í fyrsta sinn, á degi íslenskrar tungu. Markmið þeirra er m.a. að setja íslenskuna á dagskrá viðskiptalífsins eins og hvert annað hagsmunamál í rekstri fyrirtækja.

Fyrstu hvatningarverðlaun viðskiptalífsins verða afhent í dag, föstudag, á degi íslenskrar tungu. Það eru Viðskiptaráð Íslands, Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum og Festa – miðstöð um samfélagsábyrgð sem standa fyrir þeim en þar er verðlaunað fyrir eftirtektarverða notkun á íslenskrri tungu í viðskiptalífni.

Dómnefndina skipa Katrín Olga Jóhannesdóttir, formaður Viðskiptaráðs Íslands, Ari Páll Kristinsson, rannsóknarprófessor hjá Árnastofnun, og Hrafn Loftsson, dósent við tölvunarfræðideild Háskólans í Reykjavík.

Katrín Olga segir hugmyndina hafa kviknað þegar Eva María Jónsdóttir, vef- og kynningarstjóri Árnastofnunar, kitekti í kaffi til Astu S. Fjeldsted, framkvæmdastjóra Viðskiptaráðs, fyrr á árinu sem greip hugmynd hennar á lofti um að hvetja íslensk fyrirtæki til þess að standa vörð um íslenska tungu sem hluta af samfélagslegri ábyrgð sinni. „Hugmyndin þótti sérstaklega við hæfi á 100 ára fullveldisafmæli Íslands og upp úr þessu spratt hugmyndin að kalla eftir tilnefningum til hvatningarverðlauna á degi íslenskrar tungu. Viðskiptaráð hafði áður átt í farsælu samstarfi við Festu – miðstöð um samfélagsábyrgð, sem hefur það hlutverk að efla samfélagsábyrgð íslenskra fyrirtækja, og gaf því augaleið að sameina þessa ólíku krafta við svo veigamikilið og þarft verkefni.“

Dómnefndin er skipuð Ara Páli Kristinssyni, rannsóknarprófessor hjá Árnastofnun, Hrafn Loftssyni, dósent við tölvunarfræðideild Háskólans í Reykjavík, og Katrínu Ölgu Jóhannesdóttur, formanni Viðskiptaráðs Íslands. Verðlaunin verða afhent í dag kl. 8.30 í Arion banka í Borgartúni í Reykjavík. MYND: SIGTRYGGUR ARI

Sett á dagskrá

Markmið verðlaunanna er að hvetja íslensk fyrirtæki til að nýta íslenska tungu á eftirtektarverðan hátt, segir Ari Páll. „Þeim er einnig ætlað að draga fram í sviðsljósið það góða starf sem fyrirtæki víðast hvar vinna í þágu íslenskunnar, en fer jafnan dult og ætti að vera öðrum fyrirtækjum til eftirbreytni. Með tilkomu verðlaunanna er íslenskan sett á dagskrá viðskiptalífsins eins og hvert annað hagsmunamál sem fellur undir samfélagslega ábyrgð og getur, ef rétt er haldið á spöðunum, orðið til jákvæðrar aðgreiningar og þar með haft í för með sér markaðs- og fjárhagslegan ávinning.“

Risastór áskorun

Fordæmalausar breytingar hafa orðið á tungumálaumhverfi smáþjóða undanfarin ár þar sem siaukin alþjóðavæðing, netið

“Þetta er stærsta áskorun sem íslensk tunga stendur frammi fyrir nú eins og mörg önnur tungumál.

og samfélagsmiðar leika stórt hlutverk, þar með talið í rekstri fyrirtækja, bætir Hrafn við. „Þetta er stærsta áskorun sem íslensk tunga stendur frammi fyrir nú eins og mörg önnur tungumál. Þau fyrirtæki sem átta sig á tungumálarfleifð okkar sem forskoti, fremur en dragbit, geta skarað fram úr.

Komandi kynslóðir eru báðaðar í tungumáli samfélagsmiðla, oft og tíðum enskra skammstafana og myllumerkja, og íslenskan getur auðvitað átt undir högg að sækja ef ekkert er að gert. Fyrirtæki á frjálsum markaði nýta alla miðla í auglýsingastarfi sínu og því er ábyrgðarhluti þeirra óneitanlega stór.“

Í þessu samhengi má einnig nefna erlenda starfsmenn, segir Hrafn, sem koma hingað til lands og standa frammi fyrir framandi tungumáli á nýjum slóðum. „Það er hlutverk fyrirtækisins að gera íslenskunám aðgengilegt og halda þannig vel utan um starfsfólk sitt sem upplifir þá síður útilokun og jafnvel jaðarsetningu byggða á tungumálaþröskuldum.“

Margar leiðir mögulegar

En hvaða skref geta íslensk fyrirtæki stigið til að nýta íslenska

tungu betur? Þau benda fyrst á örmyndbandið „Íslenska er góður bisness“ þar sem Eva María Jónsdóttir bendir á nokkur atriði. „Það má til dæmis setja gæðaislensku á oddinn í öllu efni sem kemur frá fyrirtækinu, fá prófarkalestur á útgefið efni og ráða til sín íslenskmenntað fólk. Af ódýrari kostum má nefna að setja sér málstefnu, t.d. að ákveða að móttökutungumál fyrirtækisins sé íslenska. Eins má gera þá kröfu að starfsfólk sem hefur ekki íslenskuna að móður-máli taki netnámskeið á borð við icelandiconline.com, sem er öllum opið að kostnaðarlausu.“

Eliza Reid, forsetafrú Íslands, mun afhenda hvatningarverðlaunin við hátiðlega morgunathöfn í sal Arion banka við Borgartún í Reykjavík í dag. Athöfnin stendur yfir milli kl. 8.30 og 9.30. Ókeypis er inn og býður Arion banki upp á morgunverðarveitingar.

NESTI HANDA NÝRRI KYNSLÓÐ

Ný bók eftir
Guðrúnu Nordal

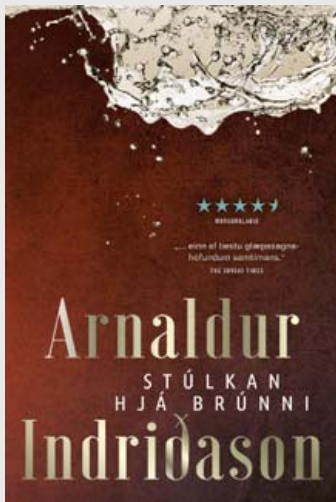

„Bókin er markverð gjöf í tilefni af 100 ára afmæli fullveldisins.“

BJÖRN BJARNASON
MORGUNBLAÐIÐ

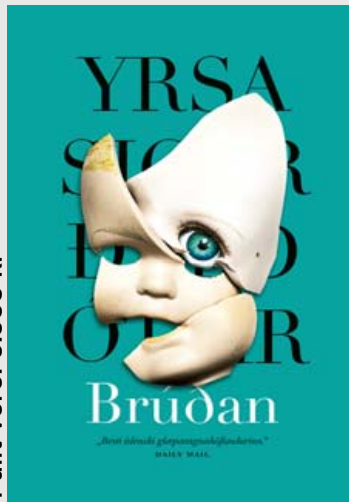
ÞÚ MUNT DEYJA

úr spennu við að lesa þessar nýju bækur eftir okkar fremstu höfundu

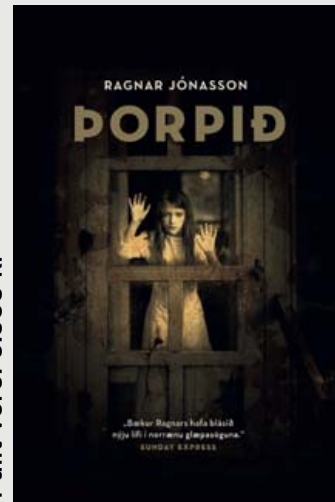
Fullt verð: 6.990 kr

TILBOÐ 4.893 kr

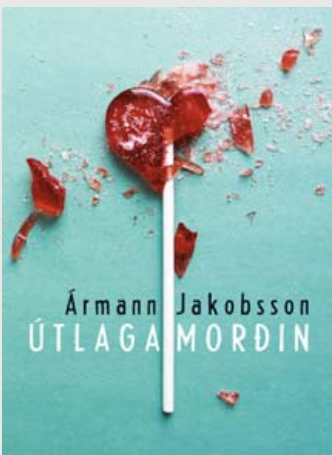
Fullt verð: 6.999 kr

TILBOÐ 4.899 kr

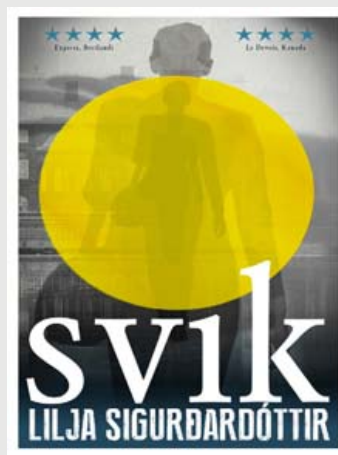
Fullt verð: 6.999 kr

TILBOÐ 4.899 kr

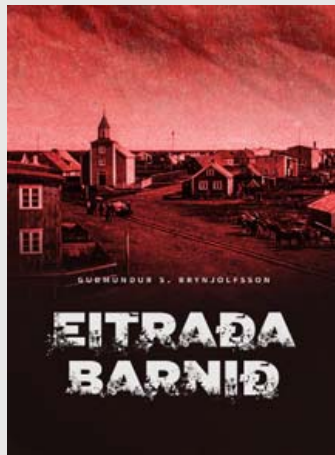
Fullt verð: 6.999 kr

TILBOÐ 4.899 kr

Fullt verð: 6.990 kr

TILBOÐ 4.893 kr

Fullt verð: 5.990 kr

TILBOÐ 4.193 kr

30% afsláttur af þessum titlum í eina viku

BÓKABÚÐ
MÁLS & MENNINGAR
LAUGAVEGI 18

Opið alla daga til kl. 22.00
facebook.com/malogmenning

Nýyrðabanki opnaður í dag

Í dag verður formlega opnaður vefur helgaður nýyrðum. Vefurinn er hugsaður sem vettvangur fyrir orðasmiði landsins til að koma orðum á framfæri og fá viðbrögð og skapa umræður.

Sigríður Inga Sigurðardóttir
sigriduringa@frettabladid.is

Um er að ræða nýja vefsíðu á vegum Stofnunar Arna Magnússonar þar sem fólk er hvatt til að leggja inn nýyrði og taka þátt í umræðu um þau. Um ánægjuleg tímamót er að ræða en hingað til höfum við ekki haft tækifæri til að birta einstök nýyrði. Á vefnum verður hægt að tjá skoðanir sínar á nýyrðum með því að gefa þumalinn upp eða þumalinn niður," segir Ágústa Þorbergsdóttir, málfræðingur og ritstjóri Nýyrðabankans, sem má finna á vefslóðinni nyrdr.arnastofnun.is.

Dagur íslenskrar tungu var fyrst haldinn hátíðlegur árið 1996, á fæðingardegi Jónasar Hallgrímssonar. Það er því vel við hæfi að opna nýyrðavef á þessum merka degi, en Jónas var einn mikilvirkasti nýyrðasmiður landsins á sínum tíma. Í tengslum við nýyrðavefinn verður kynntur afrakstur skólaborna á Höfn í Hornafirði sem hafa verið að læra að smíða ný orð.

Almenningur áhugasamur um nýyrði

Ágústa segir almenning mjög áhugasaman um íslenskt mál, ekki síst nýyrði. „Við hjá Arna-stofnun fám oft simtöl þar sem fólk segir okkur frá nýyrðum sem það hefur heyrt eða myndað sjálf. Ósjaldan er haft samband og spurt um ný orð fyrir ný fyrirbæri. Það

Trausti og Ágústa hafa unnið að smíði nýyrðabanka frá því síðla sumars. Hann verður opnaður í dag.

MYND/SIGTRYGGUR ARI

tekur tíma fyrir nýyrði að komast í umferð, sum spretta upp og lifa áfram í málinu en önnur ekki. Með nýyrðavefnum viljum við skapa vettvang fyrir fólk til að velja þeim fyrir sér. Markmiðið er að þetta verði lifandi vefur í stöðugri þróun," upplýsir Ágústa.

Þau Trausti Dagsson forritari hafa unnið saman að smíði vefsins frá því síðla sumars. „Nýyrða-

bankinn verður opinn allan sólarhringinn. Hann er farsímavænn, hann á að vera skemmtilegur og nútímalegur og mun með tímanum byggjast upp af notendum. Íslenskan er ótrúlega ríkt tungumál og finnst mér ánægjulegt að geta lagt mitt af mörkum til að gera hana enn ríkari," segir Trausti, sem vonast til að sem flestir nýti sér nýyrðavefinn og leggi inn í hann.

En hvað er nýyrði? „Nýyrði er notað um nýtt orð í íslensku. Sumir vilja skilgreina það sem nýtt orð sem er myndað úr innlendum orðhlutum. Nýyrði getur haft fleiri en eina skýringu. Oft koma ný orð um nýja hluti, svo sem hlaðvarp og snjallúr. Stundum koma ný orð inn í umræðuna sem fara á flug en detta svo niður. Má sem dæmi nefna orðið þyrilsnælda. Gæsa- og

steggiapartí eru nýyrði um samfélagslega athöfn sem var ekki til fyrir nokkrum áratugum. Íslenskan er lifandi tungumál og orðaforðinn tekur sífelldum breytingum. Ný orð bætast við málið og önnur orð hverfa," segir Ágústa.

Nýyrðabankinn er á vefslóðinni nyrdr.arnastofnun.is.

Betra að tjá sig á íslensku

Mao er fyrsti erlendi nemandinn í meistaranámi í ritlist við HÍ. Hún flytur hugvekju um móðurmál og íslenskuna sem annað mál á Café Lingua seinnipartinn í dag í tilefni af degi íslenskrar tungu.

Oddur Freyr Þorsteinsson
oddufrreyr@frettabladid.is

Í tilefni af degi íslenskrar tungu munu nemendur og kennarar í íslensku sem annað mál ræða um gildi tungumálsins og miðla reynslu sinni með gestum á Café Lingua á Borgarbókasafninu í Grófinni. Viðburðurinn hefst klukkan 17.30.

Þar verður rætt um stöðu íslenskunnar hjá þeim sem nota tungumálið sem annað mál og Mao, pólsk kona sem hefur búið hér í 12 ár, flytur hugvekju um móðurmál og íslenskuna sem annað mál. Mao er fyrsti erlendi nemandinn í meistaranámi í ritlist við Háskóla Íslands.

„Ég flutti til Íslands til að læra íslensku, eins skringilega og það hljómar. Ég kom hingað fyrst 2004 og vann á farfuglaheimili fyrir austan í mánuð. Ég bjó með íslenskri fjölskyldu og við vorum alltaf að hlusta á morgunleikfimi og annað í útvarpinu með morgunkaffinu," segir Mao. „Ég segi alltaf að það hafi verið Halldóru Björnsdóttur, sem sér um morgunleikfiminna, að kenna, eða þakka, að ég fór að læra íslensku.

Ég var svo hrifin af hrynjandinni og framburðinum að ég fékk íslensku á heilann. Það varð til þess að ég fór og lærði íslensku í ár í Sorbonne-háskóla í París og flutti svo hingað.

Ég kláraði BA-námið í fyrra og svo komst ég í ritlist. Sem var sjokk," segir Mao og hlær. „Námið er mjög gefandi og skemmtilegt og það er frábært að vinna með öðrum nemendum og fá álit kennara.

Ég er mest hrifin af því hvað það er mikill náttúruorðaforði í íslensku. Það er hægt að segja svo margt með því að tala um vind eða tíðarfarar og ég nota þennan orðaforða mikið í mínum skrifum," segir Mao. „Mér finnst betra að skrifa á íslensku en pólsku og mjög gott að tjá mig á íslensku, því hún er svo beinskeytt og skýr.

Íslenska er miklu erfiðari en flest evrópsk tungumál og það eru enn hlutir sem mér finnst erfiðir, eins og að vita hvenær á að vera greinir," segir Mao. Hún heyrir samt að tungumálið vefst líka stundum fyrir innfæddum. „Já, heldur betur. Það fer mikið í taugarnar á mér þegar fólk segir „mér langar“ og notar „þú veist“ sem kommu," segir hún létt að lokum.

Mao segir að það hafi komið henni á óvart að komast inn í meistaranám í ritlist við Háskóla Íslands en hún sé mjög ánægð. Hún flytur hugvekju um um móðurmál og íslenskuna sem annað mál á Café Lingua í dag. MYND/STEFÁN

Þóra Björg Clausen, rekstrarstjóri nýmiðla Sýnar, er ánægð með samstarfið við Hopster þar sem sameiginlegur metnaður er fyrir því að stuðla að málþroska barna tveggja til sex ára. MYND/ SIGTRYGGUR ARI

Íslensk risaeðlunöfn fyrir íslensk börn

Sjónvarp Sýnar og efnisveitan Hopster tóku höndum saman til að gera barnaefni veitunnar barnvænna sem fólst meðal annars í því að íslenska nokkur risaeðlunöfn.

Málþroski barna og málvitund barna og unglinga er þeim sem bera hag íslenskunnar fyrir brjósti oft áhyggjuefni, einkum þó þegar í hlut eiga erlendar efnisveitur sem sjá börnum fyrir afþreyingarefni. Hjá Sýn sem áður var Vodafone hafa þessi málefni verið tekin föstum tökum og í samstarfi við bresku efnisveituna Hopster hefur verið ráðist í metnaðarfulla nýyrðasmíði á helsta áhugasviði margra ungra barna, risaeðlum. Þetta verkefni hlaut tilnefningu til hvatningarverðlauna viðskiptalífsins um eftirtektaverða notkun á íslenskrari tungu. Þóra Björg Clausen er rekstrarstjóri nýmiðla Sýnar.

„Hopster er efnisveita fyrir börn sem hefur verið hægt að nálgast hjá Vodafone og Sýn í svona þrjú ár,“ segir Þóra Björg um tildrög verkefnisins. „Þetta er bresk efnisveita og við höfum í samstarfi við þau þýtt allt efni sem kemur inn á efnisveituna, þar með talið appið sem fylgir með áskriftinni. Þetta hefur verið stórt verkefni sem við höfum tekið á hendur af festu og áhuga enda finnst okkur afar mikilvægt, á tímum alnetsins, að börn geti nálgast efni á góðu íslensku máli.“ Ein af þáttaröðunum sem íslenskum börnum býðst að horfa á í gegnum Hopster

Hopster efnisveitan er bæði app og sjónvarpsþættir, allt á íslensku á SÝN.

efnisveituna heitir Ég er risaeðla þar sem risaeðlur og eiginleikar þeirra eru kynntir. Hver þáttur heitir eftir þeirri risaeðlu sem verið er að fjalla um hverju sinni. „Þegar verið var að þýða þættina kom í ljós að það eru ekki til íslensk heiti yfir allar risaeðlurnar og þá þurfti þýðandinn okkar að vera skapandi og finna nöfn,“ segir Þóra. Leitað var samstarfs víða svo allt yrði sem best gert úr garði. „Við leitum til risaeðlusérfræðings til að fá sem réttastar upplýsingar um eðli og útlit þeirra risaeðla sem um var rætt og einnig var rætt við stofnun Árna Magnússonar um hvort til væru íslensk nöfn á þessar tilteknu risaeðlur. Árnastofnun kom með

tillögur og það var ánægjuleg reynsla að nýta þessa stofnun okkar til að finna nöfn sem kannski eru ekki mikið notuð eða búa til nýyrði í íslensku máli.“

Þóra Björg segir mikla vinnu hafa farið í að íslenska Hopster. „Þetta er bresk efnisveita eins og áður sagði og þar er allt efni yfirfarið af teymi sérfræðinga, uppeldisfræðingum og sálfræðingum í Bretlandi og vottað „kidsafe“ eða barnvænt, áður en það fer í loftið,“ segir hún en efnið á veitunni er helst ætlað börnum á aldrinum tveggja til sex ára. „Þegar barnið þitt er að horfa á Hopster efni geturðu þar af leiðandi verið viss um að efnið stuðlar að góðum

Fjaðureðla og fiseðla

Hér má sjá dæmi um þau risaeðlunöfn sem þýða þurfti sérstaklega í þáttaröðinni Ég er risaeðla.

Beipiaosaurus - Fjaðureðla
Microseratus - Goggeðla
Afrovenator - Afrikurumedeðla
Jobaria - Graseðla
Bavarisaurus - Bæjaralandseðla
Elaphrosaurus - Fiseðla

þroska. Okkur fannst mikilvægt að stuðla að þroska á sem flestum sviðum og vildum taka það með í íslensku útgáfuna af efniinu að það stuðlaði að góðum málþroska.“ Hopster sýndi strax mikinn skilning og áhuga enda í stefnu fyrirtækisins að stuðla að þroska barna á sem flestum sviðum. „Metnaður Hopster til að skila góðu verki hvað varðar íslenskun á efniinu var það mikill að þeir réðu til sín íslenskan starfsmann til að sinna okkur svo það hefur allt verið lagt í að gera þetta eins vel og hægt er,“ segir Þóra og bætir við að efnisveitan breska hafi notað íslensku leiðina sem fyrirmynd í viðræðum við viðskiptavinina á öðrum málsvæðum. „Hopster er

mjög stoltur samstarfsaðili okkar og hefur fundist mjög gott að vinna með okkur,“ segir Þóra. „Þegar fyrirtækið kynnir sig fyrir aðilum sem eru að hugleða viðskipti nota þeir íslenska risaeðluverkefnið sem dæmi um hvernig samstarf gæti gengið fyrir sig.“

Hopster efnisveitan er tilnefnd til BAFTA children's award og sú verðlaunaathöfn fer fram í lok nóvember. „Þar er Hopster að keppa við alla stærstu aðilana á þessum markaði svo þarna er greinilega verið að gera mjög góða hluti,“ segir Þóra. „Við hjá Sýn erum síðan tilnefnd til hvatningarverðlauna viðskiptalífsins um eftirtektarverða notkun á íslenskrari tungu. Við erum auðvitað mjög ánægð með það og stolt af því að þessi viðleitni okkar til að styðja við málþroska barna skuli vekja athygli. Það hvetur okkur til að halda áfram á sömu braut.“

Viðskiptaráð Íslands, Stofnun Árna Magnússonar og Festa – miðstöð um samfélagsábyrgð kölluðu eftir tilnefningum til hvatningarverðlauna viðskiptalífsins um eftirtektarverða notkun á íslenskrari tungu. Eliza Reid, forsetafrú Íslands, afhendir verðlaunin í dag.

Jónas Hallgrímsson skáld.

Nýyrði Jónasar

Sporbaugur, skjaldbaka, æðkerfi, klógulur, bringusund, fjadurmagnaður, hryggdýr, mörgæs, sundtak, haflötur, liödyr, meltingarfæri, kerfjall, haförn eru allt orð sem afmælisban dagsins Jónas Hallgrímsson (1807-1845) smíðaði á sinni stuttu ævi. Hann var ekki bara skáld heldur einnig mikilvirkur nýyrðasmíður og þýðandi. Er hann þýddi úr erlendum málum hikaði hann ekki við að búa til orð á íslensku sem hann taldi vanta í málið. Fyrir starf slíkra nýyrðasmiða þróast tungumál og eru nothæf við allar aðstæður, þó að miklar tækni-nýjungar ryðji sér til rúms og nýjar hugmyndir bylti þjóðfélaginu að öðru leyti. Í nútímanum er t.d. mikil þörf fyrir ný orð um nýja tækni, en hugsanlega má endurnýta eldri orð sem ekki er lengur þörf fyrir eins og orðið skjár er ágætt dæmi um.

málið.is

STOFNUN ÁRNA MAGNÚSSONAR
Í íslenskum fræðum

Þúsund ánægðir notendur daglega

Vefgáttin málið.is, sem var opnuð fyrir rétt um tveimur árum, veitir beinan aðgang að sjö gagnasöfnum um íslenskt mál og málnotkun. Hún er ókeypis og handhægt hjálparkæmi við skriftir og frágang íslensks ritmáls. Daglega fara yfir þúsund notendur inn á vefgáttina og eru uppflettingar að jafnaði um fjögur þúsund á dag. Góð stígandi hefur verið frá upphafi í fjölgun þeirra sem sækja þangað fróðleik og leiðbeiningar. Sem dæmi má nefna að þriðjudaginn 6. nóvember fóru 1.265 manns inn á málið.is og flettu upp 5.300 sinnum.

Viðtökur notenda hafa verið framar vonum. Undanfarnar þrjár vikur var gerð notendakönnun í því skyni að bæta þjónustuna enn frekar. Sem dæmi um jákvæð ummæli notenda í könnuninni má nefna: „Kraftaverkagátt.“ „Sumir segja „gúglaðu það“ en ég segi „farðu á málið.is.“ Nú er hægt að sækja málið.is-app fyrir Android-síma og app fyrir iPhone er væntanlegt. Það mun auðvelda fólki á öllum aldri að kynna betur málinu okkar allra.

ÍSLENSKA Á FERÐAÖLD

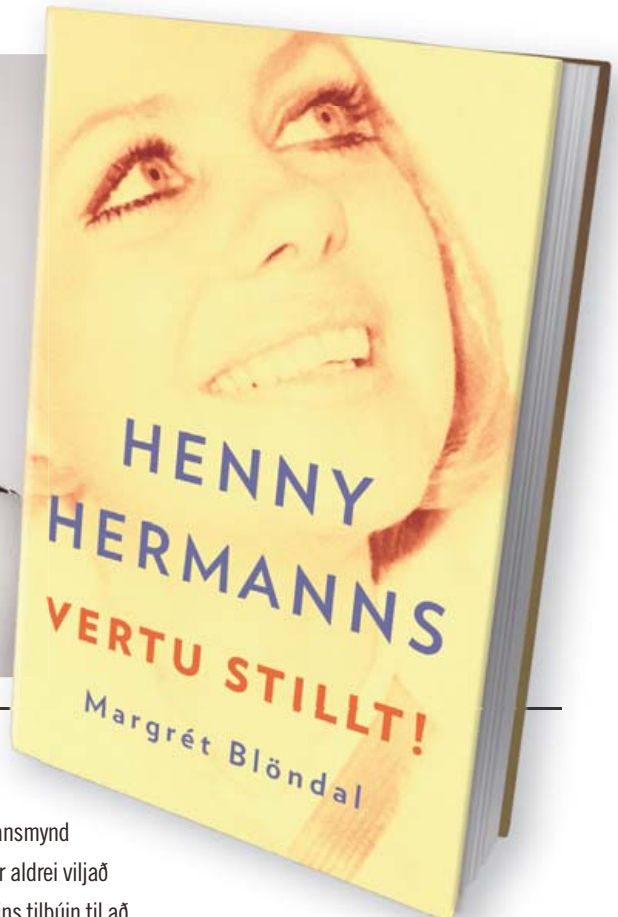
Íslensk málnefnd hefur í ár einkum beint sjónum sínum að áhrifum hins mikla erlenda ferðstraums á tungumálið en enn fremur hvaða áhrif það hefur á tungumálið að sífellt fjölgar Íslendingum og íbúum á landinu sem ekki hafa tunguna að móðurmáli. Af því tilefni bar Málræktarþing í ár heitið „Íslenska á ferðaöld“ en það var haldið í Þjóðminjasafni fimmtudaginn 15. nóvember. Lilja Dógg Alfreðsdóttir menntamálaráðherra ávarpaði þingið en einnig voru flutt fimm erindi. Ólafur Stephensen, Donata Honkovicz-Bukowska, Hafdis Ingvarsdóttir, Gígja Svavarsdóttir og Bragi Valdimar Skúlason tóku til máls og ræddu stöðu íslensku í þessu nýja umhverfi. Þá var kynnt ályktun Íslenskrar málnefndar um stöðu tungunnar árið 2018. Ályktunina má lesa á islskan.is.

Veittar voru þrjár viðurkenningar og hlutu þær Ingibjörg Hafstað fyrir frumkvöðlastarf í kennslu íslensku sem annað mál, Anh Dao Tran fyrir frumkvæði að gerð orðabókar milli vietnömsku og íslensku og Stanislaw Bartoszek fyrir frumkvæði að gerð orðabókar milli pólsku og íslensku.

HENNY HERMANNSSON – VERTU STILLT! EFTIR MARGRÉTI BLÖNDAL

KONAN Á BAK VIÐ GOÐSÖGNINA

Henny Hermannsson lifði sannkölluðu glæsílífi í heimi

dans- og dægurmennningar en tilveran á bak við glansmynd

feegurðar og frægðar var oft sár og nöpur. Hún hefur aldrei viljað

segja sögu sína fyrr en nú – þegar hún er sjálf loksins tilbúin til að

stíga fram, opinská og einlæg!

BJARTUR

BJARTUR-VEROLD.IS